

PROGRAMACIÓ DE L'ASSIGNATURA DE FILOSOFIA I CIUTADANIA (1r Batxillerat)

Introducció: funció i característiques de la Filosofia

La Filosofia és, òbviament, una de les matèries que contribueix més expressament al desenvolupament integral dels i les alumnes. L'activitat filosòfica es caracteritza per:

- ser una *reflexió radical* i crítica sobre els grans problemes de l'home;
- la seva voluntat d'obtenir una *comprensió aclaridora* del món i de la vida, orientadora d'una *praxis* humana coherent, responsable i crítica, evidentment necessària dins la societat democràtica en la que vivim;
- la seva orientació a la totalitat, aspirant a la integració del màxim d'aspectes de la realitat (teoria, praxis, estètica, metafísica, etc.), amb l'objectiu d'aconseguir una visió unitària;
- la seva dimensió d'historicitat i transcendència, ja que les respostes i problemes filosòfics van, sempre, més enllà del moment històric que es plantegen ajudant-nos a entendre el present i orientar el futur.

Actualment, la reflexió filosòfica està situada a un context sociocultural més complex degut a l'acceleració del desenvolupament científicotècnic, així com a la rapidesa amb què es donen les transformacions socials i polítiques.

De tot l'anterior, es desprèn que la funció fonamental de la filosofia és la *promoció de l'actitud reflexiva i crítica*, actitud que, sobretot, consisteix en:

- aprendre a usar la raó en el debat de les idees i l'anàlisi dels fets;
- desenvolupar un pensament autònom, crític i obert a noves formes de pensar i actuar;
- reflexionar des del nostre context històric sobre ell mateix, però sempre amb la consciència i saviesa que ens ofereixen les reflexions filosòfiques del nostre passat.

Aquesta reflexió, consciència, autonomia i capacitat crítica, no poden ser memoritzades. No es tracta simplement de saber uns conceptes i els autors corresponents, sinó que l'interessant és veure *com* s'hi ha arribat a ells, *perquè*, i *quina utilitat tenen per a nosaltres avui*. Cal explicitar sempre que tota resposta, pressuposa una pregunta, i tota pregunta un problema.

D'aquesta manera, tal com deia Kant "no s'aprèn filosofia, sinó a filosofar", perquè la filosofia és sempre una activitat sense fi, un discurs inacabat que hem d'anar filant.

Objectius generals i competències

El desenvolupament d'aquesta matèria ha de contribuir que l'alumnat adquireixi les següents capacitats:

- comprendre els problemes filosòfics i emprar correctament els conceptes i termes utilitzats en la seva anàlisi i discussió;
- integrar i relacionar els distints àmbits o dimensions de l'experiència humana relacionant conceptes i problemes de distints camps de la cultura i dels diferents sabers;
- argumentar i expressar filosòficament el punt de vista propi, amb claredat i coherència, contrastant-lo amb altres posicions des d'una actitud dialogant;
- Valorar, per tant, les opinions i posicions filosòfiques dels altres com una manera d'enriquir i posar a prova els punts de vista propis;
- Veure la filosofia com un instrument d'anàlisi i crítica de la realitat, per transformar i aconseguir un món millor, més just, humà, solidari i ecològicament sostenible. Cal fer veure que el coneixement en general, i el filosòfic en particular, ens fan més lliures i ens obrin les portes a l'emancipació individual i social.
- Fomentar la *capacitat d'imaginar* creativament, de *meravellar-se* de la realitat i de qüestionar-se la mateixa. La **curiositat** és la capacitat o actitud fonamental que la filosofia hauria de fomentar, doncs és el fonament d'aquesta disciplina.
- Valorar la capacitat de la raó, la seva autonomia i potencialitat per regular l'acció humana, personal i col·lectiva, enfocant les relacions entre les persones com relacions entre subjectes que poden debatre les seves diferències a través del diàleg racional i la lliure expressió de les idees.

Continguts

La matèria de Filosofia i ciutadania per a 1r de Batxillerat aglutina una gran multiplicitat de temes en quatre grans blocs: l'ésser humà, el saber filosòfic, filosofia moral i política, i democràcia i ciutadania. Els

continguts propis d'aquests 4 blocs seran reordenats per a facilitar la seva connexió en quatre apartats amb títol semblant. La justificació és que l'ordre i aglutinació dels temes facilitarà la seva comprensió, a la manera com els fonaments d'una construcció permeten la bona edificació dels pisos superiors. Així, aquest seria l'ordre:

- *L'ésser humà*: tracta sobre els aspectes constitutius bàsics de l'ésser humà, analitzant la relació entre la dimensió natural i la històricocultural, com a forma de comprendre la seva especificitat. Per aquest fi, s'utilitzaran les aportacions de la filosofia, l'antropologia, la psicologia, la lingüística i la ciència en general.
- *El coneixement i la realitat*: en aquest bloc la temàtica fonamental és la relació entre el coneixement, els seus diferents tipus i ciències, la ciència natural i la veritat, el mètode científic, analitzant-se el concepte de realitat, així com les diferents posicions filosòfiques com l'idealisme i el realisme.
- *L'acció*: es pretén enfocar l'acció humana en un triple dimensió: des de l'ètica, l'estètica i la tècnica.
- *La societat i la ciutadania*: contemplarem qüestions filosòfiques relatives a l'organització social i la relació individu-societat. Aprofundirem dins les qüestions bàsiques de la diversitat cultural i les diferents actituds que es poden manifestar davant la mateixa. Es veuran les diferents teories modernes sobre l'origen, legitimació i fonamentació de l'Estat, així com els fonaments del sistema democràtic.

Criteris d'avaluació i puntuació concreta

1. Elaborar un vocabulari filosòfic bàsic on es reculli la definició dels termes més significatius de cada bloc de contingut que serveixi per a consolidar l'hàbit de recórrer als bons diccionaris generals i especialitzats, en paper o suport electrònic, per tal d'assegurar la comprensió i l'ús correcte del llenguatge adient per a tractar els problemes filosòfics (tots els blocs).

Amb aquest criteri es pretén avaluar el domini de la terminologia filosòfica bàsica, la predisposició i l'habilitat per dur a terme petites recerques terminològiques i la capacitat per construir definicions precises.

2. Analitzar textos filosòfics breus, donant compte del problema que tracten, del significat dels termes que usen, de l'articulació de l'estructura que presenten, de la connexió entre les idees que s'hi expressen i dels raonaments que hi són presents (tots els blocs).

Aquest criteri tracta d'avaluar la capacitat de l'alumnat per dur a terme una lectura activa i comprensiva dels textos encaminada a la identificació del tema o problema principal i la seva enunciació, l'explicació dels conceptes que s'utilitzen i el reconeixement i l'explicitació de les proposicions i els raonaments que fonamenten les conclusions.

3. Realitzar activitats de documentació i indagació per obtenir informació a través de diverses fonts solvents, contrastar-la i organitzar-la en fitxes o arxius, resums, esquemes, diagrames o mapes conceptuals i utilitzar-la críticament i creativament com a base per dur a terme qualche petit assaig individual o col·lectiu (tots els blocs).

Aquest criteri tracta de comprovar la capacitat de seleccionar i manejar informacions diverses, des de les més experiencials fins a les més científiques, passant per les divulgatives i les contingudes en els mitjans de comunicació i d'informació, així com el domini de destreses de caràcter general, com l'observació i la descripció, la classificació i la sistematització, la comparança i la valoració, etc., necessàries per a la utilització crítica d'aquesta informació.

4. Compondre dissertacions o textos propis, i preparar i dur a terme exposicions orals en les quals s'expressi el resultat d'una reflexió personal o col·lectiva s'assoleixi una integració de les diverses perspectives i s'avanci en la formació d'un pensament autònom, raonant amb argumentacions ben construïdes (tots els blocs).

Aquest criteri pretén valorar si l'alumnat és capaç de construir i enriquir les seves pròpies opinions treballant de forma activa i constructiva el llegat cultural específic d'aquesta matèria. Per a comprovar-ho, seran idònies les activitats de tipus reflexiu, en les quals, de manera significativa i funcional, es relacionin nous continguts entre si amb àmbits d'experiència, expressant de forma clara i coherent el resultat del treball de comprensió i de reflexió. Alguns elements valuosos en aquest sentit, poden ser: les dissertacions o composicions filosòfiques, les investigacions individuals i en equip, la preparació i realització d'exposicions orals i debats, i el diari de classe.

5. Participar activament i constructivament en sessions de discussió i diàleg, fent aportacions ordenades, i sintètiques i prestant atenció als punts de vista aliens (tots els blocs).

Amb aquest criteri es tracta de comprovar la capacitat de l'alumnat per contrastar les seves idees amb les dels altres, formular i assimilar crítiques, respectar les idees alienes, reconeixent i practicant els valors intrínsecs del diàleg com són el respecte mutu, la sinceritat, la tolerància, en definitiva, els valors democràtics i acceptant que l'objectiu no és guanyar la discussió, sinó arribar a conclusions o, en darrer terme, comprendre els motius i arguments aliens i donar-ne a entendre els propis.

6. Reconèixer i saber explicitar el caràcter propi de la filosofia distingint-la d'altres sabers o pretesos sabers, i distingir-ne els vessants teòric i pràctic, centrant-se en les preguntes i els problemes fonamentals (bloc 1).

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que no només es comprèn el caràcter propi del saber filosòfic i el tipus de plantejament que suposa, sinó que també es valoren les aportacions de la filosofia a la discussió dels grans problemes del nostre temps.

7. Formular preguntes i expressar dubtes com a inici del procés de recerca d'estratègies per donar respostes reflexives i crítiques que excloguin prejudicis o valoracions no justificades amb bones raons (bloc 1).

Amb aquest criteri es tracta de mesurar la capacitat per examinar amb cura i persistència les opinions, les creences i els coneixements, intentant descobrir els fonaments en què es basen, els supòsits que eventualment les sostenen i les conseqüències que se'n deriven de l'assumpció.

8. Criticar la pròpia concepció del món descobrint la seva supeditació a determinats factors històrics, polítics, socials i culturals, i les assumpcions implícites que la condicionen (bloc 1).

Amb aquest criteri es vol determinar la capacitat de l'alumnat per examinar la dependència del propi pensament respecte dels factors aliens que el condicionen, descobrint els supòsits i prejudicis eventualment assumits de forma acrítica.

9. Conèixer i analitzar les característiques específiques de l'ésser humà com una realitat complexa i oberta de múltiples expressions i possibilitats, aprofundint en la dialèctica naturalesa i cultura, individu i ésser social, que constitueixen la persona (bloc 2).

Aquest criteri tracta de la capacitat de comprendre i integrar les diverses dimensions de l'ésser humà, incidint en la importància de la construcció social i simbòlica, i valorant les concepcions filosòfiques de l'ésser humà i la seva vigència actual.

10. Conèixer i valorar la naturalesa de les accions humanes en tant que lliures, responsables, normatives i transformadores (bloc 3).

Amb aquest criteri es tracta de comprovar la capacitat per comprendre el sentit de la raó pràctica i la necessitat de la llibertat per realitzar accions morals i, consegüentment, assumir compromisos ètics i polítics tant en l'àmbit personal com social, reflexionant especialment sobre la recerca de la justícia i la universalitat dels valors en la societat actual.

11. Comprendre i valorar les idees filosòfiques que han contribuït, en diferents moments històrics, a definir la categoria de ciutadà i ciutadana, des de la Grècia clàssica fins a la ciutadania global del món contemporani, fent especial èmfasi en la Il·lustració i en la fonamentació dels Drets Humans (bloc 4).

Aquest criteri tracta d'avaluar si s'ha comprès la categoria de ciutadà i ciutadana com a tasca històrica inacabada i la seva fonamentació eticopolítica, així com la importància de reconèixer i practicar les virtuts cíviques que possibiliten una convivència democràtica en el marc universal dels Drets Humans.

12. Assenyalar les diferents teories sobre l'origen del poder polític i la seva legitimació, identificant-ne les que fonamenten l'Estat democràtic i de dret, i analitzar els models de participació i d'integració en la complexa estructura social d'un món en procés de globalització (bloc 4).

Amb aquest criteri es tracta de valorar l'assimilació de l'origen i la legitimitat del poder polític, de les diferents concepcions de l'Estat, i de la fonamentació i el funcionament de la democràcia, analitzant les possibilitats i el deure d'intervenció dels ciutadans, prenent consciència de la necessitat de participar en la construcció d'un món més just.

En allò que fa referència a **l'avaluació traduïda a puntuació**, o avaluació numèrica, els criteris i regles seran les següents:

*a) En primer lloc, la puntuació respondrà als resultats manifestos de l'alumne/a. Això significa que a un examen (on aquests resultats s'han de plasmar) s'han de contestar de manera mínimament correcta totes les preguntes per aprovar i s'han de lliurar les feines de classe requerides.

*b) L'objectiu de l'assignatura es pot resumir en adquirir els coneixements i competències pròpies (continguts, procediments i actituds) dels quatre grans blocs així com les variades i complexes relacions i problemes que susciten cadascun d'aquests . Aquesta comprensió s'ha de fer d'acord amb una sèrie de procediments i, tot plegat, ha de conduir a l'adquisició d'una actitud crítica i comprensiva.

*c) L'alumne ha de ser capaç d'analitzar textos breus i senzills de caràcter filosòfic, atenent a la identificació del seu contingut temàtic, l'explicació dels termes específics que apareixen i la relació del contingut amb els coneixements adquirits. Aquesta és condició necessària per aprovar. L'alumne ha d'expressar de manera clara i coherent allò reflexionat i comprès. La correcció gramàtica i gramatical, així com la correcta estructuració d'allò exposat es tindrà molt en compte a l'hora de puntuar i valorar. Si el llenguatge és l'expressió del pensament, s'ha de dominar bé per poder pensar, reflexionar i comunicar allò pensat. En definitiva, aprendre a llegir i pensar comprensiva i críticament.

*c) La nota de cada trimestre estarà conformada en un 100% pels resultats dels exàmens. De manera voluntària, qualsevol alumne pot sol·licitar al professor la possibilitat de lliurar un treball d'elaboració anual

de que suposarà el 20% de la nota total de curs, sent el 80% restant la part que correspondria als exàmens. Aquesta sol·licitud s'hauria de fer amb prou temps d'antelació (màxim, a principi del segon trimestre) i el lliurament del mateix s'hauria de produir, com a molt tard, dues setmanes abans de la data del darrer examen de l'avaluació corresponent.

*d) Per aprovar el curs és imprescindible haver superat les tres avaluacions. En cap cas es farà mitja de les qualificacions si no s'obté un mínim de 5 en la puntuació de cadascun dels trimestres. Quan diem un 5 és exactament això: un 5; no un 4'5 ni un 4.

*e) Es realitzarà un examen per trimestre. En cas que la nota mitja sigui inferior a 5 el trimestre estarà suspès i l'alumne s'haurà de presentar a la recuperació pertinent en les convocatòries de juny i/o setembre. La nota de recuperació, en cas d'aprovar, sempre serà 5.

*f) Si un alumne suspèn dos trimestres en tot el curs, només s'haurà d'examinar a juny i/o setembre d'aquells trimestres. En cas d'aprovar la suficiència corresponent, la nota sempre serà 5, i farà mitjà amb la qualificació de les altres dues avaluacions per obtenir la nota final. Quan l'alumne no superi tres trimestres, l'examen de suficiència inclourà tots els continguts del curs. En cas d'aprovar, la nota serà sempre un 5.

Temporalització

Durant la primera avaluació es durà a terme el primer bloc (l'ésser humà), a la segona s'impartirà el segon (coneixement i realitat) i part del tercer bloc (l'acció) i, finalment, durant la tercera avaluació s'explicarà la resta del tercer i el bloc quart (la societat). No obstant això, cal ressaltar que el que acabam de fer és una declaració d'intencions, doncs òbviament el pas d'un bloc a un d'altre vendrà donat pel temps necessari que els alumnes requereixin per comprendre cada temàtica. Així, ens regirem per la màxima que és millor veure manco coses però bé, que no moltes, a corre-cuita, i per tant malament. Hem de ser conscients que la filosofia és reflexió, i tota reflexió requereix temps per madurar (i més encara si qui reflexiona, això és l'alumne, s'hi està iniciant).

Metodologia

A la Introducció d'aquesta Programació ja hem avançat quina seria la metodologia per impartir la Filosofia. Tot i així, convé afegir que l'objectiu del professor en aquesta matèria serà aconseguir la màxima implicació de l'alumnat en les temàtiques explicades. Crear-li curiositat i fer-li entendre que allò explicat es remet a la seva pròpia persona i a la seva existència; fer-li veure que les preguntes de la filosofia són essencials i no poden ser defugides si volem comprendre'ns millor com a persones. D'aquesta manera, les classes han de ser explicatives, en el sentit que el professor ha d'oferir els conceptes fonamentals i explicar-los (doncs són les eines amb què treballar), com a condició fonamental per implicar activament l'alumnat en les sessions.

La nostra proposta és la de plantejar els interrogants i a l'estil del Diàleg Platònic amb els alumnes enfilar les diferents qüestions. Intervencions en les que es valorin l'argumentació de les pròpies conviccions, comentaris de textos en grup i individuals, lectures, retalls de premsa, imatges etc...

Procurarem posar en marxa la nostra didàctica amb l'ajuda dels mitjans audiovisuals, els quals, ben usats poden contribuir significativament a una millora del procés d'ensenyament i aprenentatge.

Bibliografia

Les fonts que ens remetrem seran variades: textos originals de filòsofs, retalls de premsa, compendis i manuals varis d'història de la filosofia, etc. L'objectiu és aconseguir un bon compendi il·lustratiu dels quatre blocs de manera eclèctica, aprofitant el millor de cada manual, text, etc. Així, a les classes es funcionarà amb apunts i material tant d'elaboració pròpia com aliena, que es compendiarà en un dossier lliurat informàticament (penjat a la web de l'institut). Especialment interessant en tant que material usat és el diccionari de conceptes d'elaboració pròpia i el llibre de lectura complementària "*Antimanual de Filosofid'*" de M. Onfray, el qual ofereix una perspectiva nova, actual, atrevida i motivant de l'activitat filosòfica

Sortides i activitats extraescolars

L'oferta d'activitats educatives relacionades directament amb l'assignatura de filosofia i ciutadania és gairebé inexistent, i a dia d'avui no en tenim constància de cap, així que deixarem aquesta qüestió oberta a possibles oportunitats que s'esdevinguin durant el curs.